

Majster Konrád

(* cca 1. tretina 14. storočia Eberswalde/Brandenbursko? † cca 1380 Spišská Nová Ves?)

Bol zakladateľom najvýznamnejšej gotickej kovolejárskej dielne na Spiši so stredoeurópskym dosahom produkcie liatych bronzových zvonov a krstiteľníc. Dnes reprezentujú významnú súčasť hmotného huteľného stredoeurópskeho kultúrneho dedičstva.

Najstarší (písomne i archeologicky) doložený zvon odlial pred 1. augustom 1357 v Uhorsku na nádvorí dolného hradu kráľovskej citadely na Vyšehrade (maď. Visegrád). Za odliatie tohto kráľovského, súdobo najväčšieho stredovekého zvona v strednej Európe (výška temer 3 m, hmotnosť cca 13 ton), uhorský panovník Ľudovít I. Veľký z Anjou odmenil Majstra Konráda (spolu s bratmi Jánom a Mikulášom) rozsiahlymi kráľovskými privilégiami. Prijal ich medzi svojich familiárov, povýšil do šľachtického stavu, umožnil im usadiť sa kdekoľvek vo svojom kráľovstve a oslobodil ich od platenia akejkoľvek pozemkovej dane. Potvrdil to aj 6. októbra 1364 vo svojom slobodnom kráľovskom meste Levoča. Posledné doposiaľ známe písomné zmienky o Konrádových (filantropických) aktivitách svedčia o ním založenej finančnej základine na udržiavanie novoveskej kaplnky a podporovanie jej kaplána v roku 1369.

Na území dnešného Slovenska odlievalo zvonov v 14. až 19. storočí asi 211 zvonolejárov. Spomedzi nich azda najvýznamnejší Majster Konrád si v roku 1357 uplatnil udelenú slobodu vybrať si miesto usídlenia – v dnešnej metropole Spiša (Iglov/Villa Nova) – z logických dôvodov. V neďalekých, na palivové drevo bohatých mestských lesoch, sa ťažila meď, boli tu hámre i dobré cestné spojenie na dovoz cínu z Poľska. Na týchto výhodách sa zakladala produkcia kovolejárskej dielne Majstra Konráda a 8 generácií jeho nástupcov, ba je vysoko pravdepodobné, že niektorí z nich boli súčasne aj váženými banskými podnikateľmi. Necelých 200 rokov odlievala gotické zvonov aj krstiteľnice a iné výrobky z bronzu (napr. pre Bardejov

kotol pre mestskú bieliareň a závažia). Odhaduje sa, že pre barbarské vojenské rekvirácie zachovalo sa z nich iba 10 %. Dodnes sa používa 43 tvarovo dokonalých a zvukovo bezchybných zvonov uliatych v tejto slávnej dielni. Diapazón zvonolejárskych klientov rodinnej dielne siaha od severného Maďarska (Heveš) po Malopoľsko (Biecz, Krakov). Na Slovensku sú to hlavne susedné župy – Šariš (Sabinov, Žehňa, Skrabské, Bardejov), Liptov (Nemecká/Partizánska Ľupča), Abov (Hodinový zvon v košickom Dóme Svätej Alžbety má v rodnom liste rok 1516), Gemer, ale i Orava (Bobrovec)... Prirodzene, pracovali aj pre Spiš: Spišskú Novú Ves, Levoču, Spišský hrad, Spišskú Kapitolu, Spišskú Sobotu, Markušovce, Nižné Lapše (dnes v Poľsku), Betlanovce (dnes uložený v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti), Novú Ľubovňu, Ruskinovce (prevezený do Mlynčekov), Kysak (druhý najstarší datovaný zvon na Slovensku rokom 1375). Poznáme aj pôvod zvona na strednom Ponitří: zvoní v najsevernejšie stojacom reprezentantovi skupiny tehlových románskych stavieb – v neskororománskom kostole v Krušovciach pri Topoľčanoch, ktoré ležia neďaleko predveľkomoravského slovanského hradiska Valy v chotári Bojnej z 8. – 9. storočia. Tam vykopali archeológovia bronzový zvon, ten najstarší, aký zo slovenského územia poznáme. Kruh sa uzavrel..

Okrem zvonov prežil do dnešných dní aj súbor 21 dvojdielných krstiteľníc s tvarom románskeho kalicha. Krstí sa v nich v Spišskej Belej, Levoči, Strážach, Spišskej Kapitule, Spišskom Podhradí, Matejovciach, Liptovskej Teplej, Kežmarku, Vrbove, Spišských Vlachoch. Vo Švedlári slúži zachránená krstiteľnica z roku 1360 z Bebekovcami zničeného Stilbachu (Tichá Voda/časť Henclovej). V košickom Dóme sa nachádza časť krstiteľnice s nápisom, ktorý je na území Slovenska najstarším na tomto type artefaktu: „*V tejto nádobe každý, kto je umytý, je umytý od hriechov sveta. Hriechu nás zbavuješ.*“. Geograficky najbližšie Konrádovej dielni sú umiestnené „Šmertny zvon“ z roku 1486 a bronzová noha krstiteľnice z roku 1549 v rímskokatolíckom farskom kostole v Spišskej Novej Vsi.

Hoci Spišská Nová Ves bola po dlhé stáročia sídlom mnohých uznávaných cechov, žiadne iné remeslo nepreslávilo toto mesto v kultúrnej Európe tak, ako sa to podarilo kráľovskému Majstrovi Konrádovi a jeho nasledovníkom. Zanechali nám najväčší a najhodnotnejší súbor bronzových pamiatok zo 14. a 15. storočia. Aj ich zásluhou je „gotický“ Spiš spolutvorcom výtvarného profilu Európy. Ba aj dodnes preživší fenomén „tradičné ručné zvonenie a funkcia zvonárov“ je od roku 2011 v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Tento prvok je tiež súčasťou lokalít zapísaných v Zozname svetového dedičstva UNESCO: krajinný celok Spišský hrad...s Levočou, Bardejov, Krakov... Niet sa čo diviť, že si ich pamiatku uctili Spišskonovovešťania aj bronzovou plastikou: „Miesto prianí – Pocta Majstrovi Konrádovi“ doplnenou nápisovou páskou nesúcou odkaz v gotickej majuskule: O+REX+GLORIE+VENI+CVM+PACE (*Ó, kráľ slávy, príd s pokojom*). Tento mierumilovný text sa v nepatrných odchýlkach nachádza na siedmich zachovaných zvonoch pochádzajúcich z ich dielne. Po nich, s nástupom tureckého ohrozenia, nasledovali už iba delolejáři...

(DB)